

PERMISIVNA VZGOJA IN RAZVAJENOST

Zelo poenostavljeno bi lahko permisivno vzgojo označili kot učenje, da se bo otrok idealno razvijal, če mu bo okolje nudilo vse, da bo doživel malo frustracij, da se bo čimbolj spontano odzival na dogajanje v sebi in okolju.

Permisivna vzgoja se je razširila kot nekakšen vzgojni ideal in vplivala na vzgojne modele celo tam, kjer so jo kot tako odklanjali. Zato je težko sprejeti nekatere opredelitve, da je permisivna vzgoja primerna, ker upošteva otrokove potrebe in razvojne posebnosti ter otroka pripelje do tega, da z besedami izraža svoje težnje in mnenja. Zanj velja, da je otrokom vse dovoljeno, da otrok prevzame vodenje, starši mu popuščajo in tako na videz ustvarjajo demokratično vzdušje. V tem modelu vzgoje je veliko pojasnjevanja, argumentov, pregovarjanja, otroka se sprašuje celo stvari, ki niso v njegovi pristojnosti. Otroci so zahtevni in nimajo občutka za potrebe drugih, nezahtevni so do sebe in zahtevajo preveč prostora znotraj družine.

Otrok se v zdravem odnosu s starši uči shajati z razočaranji, ki jih doživlja, ko se starši niso pripravljene odzivati na otrokove želje in potrebe v skladu s pričakovanji otroka, kajti to učenje otroku utrjuje zavedanje meje med seboj in okoljem. Otrok nekritično sprejema vse, kar mu okolje (starši) nudi, in sicer ne glede na to, ali je to zanj dobro ali ne. Da bi se izognil občutku odpora do vsega, kar mu ne ustreza, mu je vsiljeno, ker je "zanj to dobro" ali "ker vaja dela mojstra" in sčasoma izgublja

občutek razlikovanja med resnično dobrim in slabim. Njegova meja izgublja funkcijo, zato vse lažje sprejme stvari, ki so zanj škodljive. Teži k izolaciji od okolja, ker je zanj nevarno (ker sam ne prepozna nevarnosti) in hkrati k sožitju z okoljem (zaradi idealizirane podobe starša, ki jo nosi v sebi, ob katerem je brez skrbi in ki vse najbolje ve).

Zato otrok starše, ki ga razvajajo, doživlja kot okolje, ki je ustvarjeno samo zanj in za zadovoljevanje njegovih trenutnih potreb. Otrok se ne nauči prepoznati situacij, ko starši niso pri volji, da bi mu ustregli in takih situacij ne doživlja kot izraz volje staršev, ampak kot spodrseljaj ali kot napako. Tako postane njegova podoba idealnih staršev (vsi otroci jo bolj ali manj oblikujejo) nekak izkrivljen ideal in v procesu odraščanja to karikirano podobo idealnih staršev prenese na širše socialno okolje in ne zmore vzpostavljati zdravih socialnih stikov in se obnaša, kot da je vse okrog njega ustvarjeno za izpolnjevanje njegovih zahtev, želja in pričakovanj. Namesto da bi odrasli otroke naučili samostojnosti in vstopanja v socialno okolje, namesto njih prevzemajo odgovornost in naredijo delo, ki bi ga morali otroci sami.

Smisel vzgoje je priprava na življenje, da otrok postane samostojna in odgovorna oseba, ki bo znala reševati svoje življenjske naloge. Odprava ali omilitev avtoritete v vzgoji ni preprosta, kajti otrok jo potrebuje (potrebuje okvir, znotraj katerega se bo svobodno razvijal), potrebuje starševsko ljubezen, občutek

varnosti in pripadnosti ter potrebo po osebi, s katero se bo lahko identificiral in si gradil samopodobo. Zato starši otrokom ne smejo in ne morejo biti prijatelji, kajti vloga starša je biti otroku odgovorna oseba – avtoriteta, ki ga vodi, prijateljstvo pa ima drugačno funkcijo. Zato prihaja do tega, da so v imenu permisivne vzgoje starši svojim otrokom prijatelji, s čimer pa se zmanjšuje spoštovanje in raste agresivnost in zahtevnost otrok do staršev. Starši, ki se bojijo otrokom postaviti meje (ker se bojijo, da jih otrok ne bo imel rad ali pa da so slabi starši), otrokom popuščajo, ker želijo ugajati, kar posledično vodi v razvajanje.

Razvajenost pomeni pretirano nego in s popustljivostjo doseže, da posameznik postane zahteven in izbirčen. Je način vzgoje, ki ne vodi k temu, da bi se otrok naučil osnovnih pravil, omejitev in spoštovanja teh omejitev, ampak vodi k nesprejemanju in nespoštovanju le-teh.

Vzgojni prijem temelji na pretirani popustljivosti, pretirani negi in zasipanju z raznimi dobrinami ne glede na to, ali jih otrok potrebuje ali ne. Do teh dobrin je otrok zelo zahteven, nikdar nima dovolj, z ničemer ni zadovoljen in kar naprej hoče več in nekaj drugega.

Razvajeni otroci so pogosto izbirčni in nespoštljivi do hrane, nedružabni in zamerljivi, v skupini ne zmorejo ustvarjalno sodelovati in se ne znajo podrediti skupnim pravilom. Ob velikih razočaranjih, ki jih doživljajo kot krivice, nekateri otroci reagirajo nasilno, drugi pa se umaknejo vase. Za otroka je pomembno, da lahko izrazi svoja čustva (seveda na sprejemljiv način), prav tako pa je pomemben vpliv teh čustev na druge, kajti odrasli (starši) se pogosto nanje ne odzovejo ustrezno.

- Če je otrok žalosten ali če joka, iz tega naredijo cel circus, rekoč, da ne prenesejo njegovega joka in poskušajo otroka tolažiti ne glede na vzrok njegove žalosti (ujčkajo,

božajo, dajo hrano ali igrače, le da ga zamotijo). Ta mehanizem ostane kot vzorec tudi, ko otrok odrašča in jok izgubi pristno vlogo in je vse manj povezan z žalostjo, ampak ga uporabljajo takrat, ko se pojavi neka želja in otrok pričakuje, da jo starši izpolnijo. Včasih te zadovoljitve niso v skladu s potrebo, ki je jok izzvala in otrok počasi prekinja stik s svojo izvorno potrebo. Otrok se obnaša, kot da ne ve, kaj hoče, ker to vedo starši – ob tem pa tudi čustva postajajo bolj plitva, ker otrok ni v skladu s potrebo ali željo. Ob prebujeni želji se normalno vzbudijo čustva, ki ga vodijo k zadovoljitvi, pri razvajencu pa se pojavi žalost, ki ni pristna (ravno zato, ker ni v stiku s to željo ali potrebo), ampak je poplitvena. Z razvajanjem se srečujemo v družinah z visokim in nizkim socialnim statusom in pri tistih, ki živijo v pomanjkanju. Starši otrokom radi ustrezajo, ker nočejo, da bi bili ravno njihovi otroci prikrajšani in s tem otroci držijo starše v oblasti. Dokler so otroci majhni, si želijo malo (igračko, sladkarijo), ko odraščajo, postajajo zahteve večje in ko jim starši poskušajo razložiti, da nimajo denarja, otroci te razlage ne sprejmejo in začnejo izsiljevati. Ker se starši trudijo biti najboljši starši (tudi z dodatnim delom, da več zaslužijo, da bodo lahko več nudili otroku), se na drugi strani oglašajo občutek krivde, ker so otroci vedno več sami (pri sosedih, babici, varuški) in ker se otroku ne posvečajo dovolj, to kompenzirajo s tem, da ugodijo vsaki njegovi želji. Sčasoma so zahteve vedno večje in otroci jim zamerijo, da ne kupijo tega, "kar imajo vsi" in jih pričnejo izsiljevati in manipulirati, pri čemer se izgubi stik med otrokom in staršem kot avtoriteto (najprej mi kupi, potem pa naredim; ne bom naredil, ker mi ne pustiš ven).

Do razvajanja prihaja tudi takrat, ko sta starša (partnerja) v konfliktu. Konflikt med staršema je nekaj običajnega (celo nujnega), ker imata različne interese, pričakovanja, razpoloženja

in značaja, pri čemer pa je pomembno, kako jih bosta reševala.

V zdravem odnosu partnerja (starša) konflikt prepoznata, se soočita s problemom in drug drugemu prisluhneta in popuščata. Kadar pa se reševanju problemov izogibata, se problemi kopičijo in izbruhnemo kot resen spor, ki ga rešujeta z bojem, kdo bo močnejši, pri čemer je eden zmagovalec, drugi pa poraženec. V takih situacijah otrokom ni prijetno, posebno ne takrat, ko jih starši uporabijo kot bojno polje, na katerem preizkušajo svoje moči. Pogosto se "borijo za otroke" in jih "rešujejo iz krempljev" drugega starša, ki jih uničuje. V silni želji, da bi sebe prikazala boljšega in drugega kot slabšega starša, je razvajanje staršev zelo pogosto, čeprav dajeta vtis strogih in nepopustljivih staršev.

- Težišče tega tipa razvajanja ni toliko v materialnem smislu kot v oblikovanju izkrivljenega odnosa (odnosa manipulacije). Otrok se nauči tržiti iz njunih konfliktov in išče zase trenutne ugodnosti (ko z raznovrstnim nakupovanjem hočeta otroka navezati nase), ob tem pa zraste v preračunljivo in čustveno hladno osebnost, kateri je edina vrednota trenutni užitek. Za starša je tak način neučinkovit in nujno vodi v razočaranje, kajti bolj otroci rastejo, bolj so zahtevni in starši jim ne zmorejo slediti. Tedaj se otroci obrnejo proti njim in jih ne potrebujejo več, saj ne izpolnjujejo več njihovih zahtev in otroci ostanejo nezreli v svojem odraščanju.

Na drugi strani bi se starši radi izognili popustljivi vzgoji in razvajanju, zato sicer postavljajo jasne zahteve in omejitve, vendar ne vztrajajo pri njih.

Starši pogosto menijo, da doslednost pri vzgoji pomeni, da se do vseh otrok enako obnašajo.

Takšna doslednost je v resnici togost, dresura zapovedi in prepovedi, vzgoja pa je odnos med staršem in otrokom ter vključuje čustva,

trenutna razpoloženja... Niti dva otroka nista enaka, zato starši ne morejo vzgajati vseh otrok enako (pogosto rečejo, da oba enako vzgajajo, pa s starejšim ni bilo nobenih težav, z mlajšim je pa kar naprej nekaj narobe – to se dogaja zato, ker so vzgojni model starejšega otroka preveč dobesedno prenesli na mlajšega, ki je drugačen in zanj ne more biti ustrezen). Doslednost v vzgoji pomeni, da starša presodita, kaj vzgojna situacija pomeni, da se medsebojno podpirata (kar ne pomeni, da tulita v isti rog) in da drug drugemu ne rušita vzgojnih prijemov.

Popustljivost pa je druga skrajnost pri vzgoji, kjer starši otrokom postavljajo jasne zahteve in omejitve, a ne vztrajajo pri njih. Največkrat se to zgodi zato, ker se jim otroci zasmilijo, ker mislijo, da so prestrogi ali prezahtevni. V vedenju otrok se to kaže kot nemirnost, motenje s pripombami, pri nobeni dejavnosti ne vztrajajo in se dajo hitro zmotiti, samovoljno sprehajanje ali kot pavlihasto vedenje, ki ga drugi otroci občudujejo. Ko otrok naredi kaj narobe, ga starši hočejo disciplinirati ali fizično kaznovati, za kar pa jim postane žal. Starša vsak zase doživljata krivdo in ta občutek premagujeta tako, da se otroku poskušata odkupiti s kupovanjem igrač ali s kakšno drugo posebno nagrado. Ob takem ravnanju staršev otrok hitro spozna, da se spleča narediti kaj narobe ali ves čas delati nekaj narobe, s čimer bo razjezil starše, da ga bosta kaznovala ali pa pridigala. Seveda otrok točno ve, da takim izbruhom staršev (zaradi občutka krivde) sledi nagrada in doseže točno to, kar je hotel.

Ob tem se nauči, da kadar kaj prosi ali zahteva, velja preslišati starševe zavrnitve in vztrajati pri svojih zahtevah. Kajti prej ali slej bosta starša popustila in on bo dosegel svoje – točno to, kar si je zamislil.

Razvajenost je ozdravljiva, a delo je trdo in naporno, saj je potrebno ogromno energije

za delo na otrokovi samostojnosti. Ko prepoznamo razvajenost pri otroku, je najprej potrebno delo s starši, saj je pomembno, da se soočijo s svojim narcizmom, prepoznajo razvajanje v svojem vzgojnem delovanju, ozavestijo vzgojne izkušnje iz otroštva in definirajo svoje vzgojne cilje in vzgojne metode. Za delo z razvajenimi otroki pa je pomembno učenje poslušanja, ponovna vzpostavitev stika s seboj, postavljanje meja (naučiti jih, da meje spoštujejo, kajti oni jih venomer prestopajo), naučiti jih odrekanja in vztrajnosti, kajti brez tega ni zadovoljstva in rezultatov.

Razvajenega otroka ni možno ozdraviti z igricami, lagodnostjo ali ležernostjo ali pa tako, da ga neprestano hvalimo za najmanjši uspeh. Ko opazujemo razvajene otroke, vidimo, da sami sebe precenjujejo, povečujejo, njihovo vedenje pa je pogosto nastopaško in ukazovalno. To je vloga, ki jo poskušajo igrati in ko so pripravljeni se odreči tej lažni podobi samopodobe, se prične resnična rast razvajenca, za kar pa potrebuje varno in trdno okolje, ki ga zavestno sprejema, ki zna reči ne brez občutka krivde in brez razlage.

Povzeto po:

Žorž, B. (2002). Razvajenost: rak sodobne vzgoje. Celje: Mohorjeva družba.

Pripravila Štefka Močnik, pomočnica vzgojiteljice

Oblikovala Sarah Osterc

